

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Daniyel

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 597 [1836 oder 1837]

ב הימחנ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9191

חרגום אשכנזי

בעלינגען, אונד גיב איהם בארמהערציגקייט, פֿאַר דיע= זעם מאַננע, (דען קעניגע). דען, איך וואַר מונדשענקע דעם קעניג'ס.

ב (א) עם געשאה, אים מאַ= נאטהע ניסן, אים צוואַנציגסטען רעגירונגסיאה= רעדעם קאַניגס ארהחשסחא, אַלס דיעזער, וויין פֿאַר זיך האַטטע; איך נאַהם דען וויין, אונד גאַב איהן דעם קעניגע הין; אונד דאַ איך איהם ניע מיספֿאַליג וואַר, (ב) זאָ שפראַך דער קעניג צו מיר: וואַרום איזט דיין אויסזעהען

נחמיה א ב

הַיּוֹם וַתְּנִיחַוּ לַרְחֻמִּים לְפָנַי הָאִישׁ הַזֶּה וַאֲנִי הָיִיתִי מִשְׁקָה לַמֶּלֶךְ:

ב (א) וַיְהִי וּבְהַדָּשׁ נִיסָן שְׁנַת עֶשְׂרִים לְאַרְחֻשְׁחָא הַמֶּלֶךְ יִין לְפָנָיו וַאֲשָׂא אֶת־הַיִּין וַאֲחַנְנָה לַמֶּלֶךְ וּלְאַדְהֵייתִי רַע לְפָנָיו: (ב) וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ: מַדּוּעַ פָּנֶיךָ רָעִים וְאַתָּה אֵינְךָ חוֹלָה אֵין זֶה כִּי־אִם רַע לָב

ואירא וְשַׁלְעָט, דוא ביזט דאָךְ ניכט קראַנק? דיעזעס איזט געוויס ניכטס אַלס הערצענס= קומ=

ר ש י

עלמו: לפני האיש הזה. לפני המלך: משקה. כמו (בראשית מ') משקה למלך מכרים וזה שפרשתי למעלה (עזרא ג') בדברי רבותינו המרשחא הוא נחמיה:

ב (א) לארחחשסחא. הוא דרוש ועל שם המלכות נקרא כך: יין לפניו. הביאו יין לפני המלך במלך: ואשא את היין. ואנני נשאתי את כוס היין ונתחיה למלך וכך הוא המנהג שהמביא יין במלך אינו נושא ונותנו למלך אבל שר המשקים מקבל כוס היין מיד המביא והוא נושא ונותנו למלך: ולא הייתי רע לפניו. ואני לא הייתי רגיל לפיזר רע לפניו ברוע פנים כי אם שמח וטוב לב ועתה הייתי זועף ברוע פנים: (ב) ואתה אינך חולה. והרי אין אתה חולה: אין זה. אין המעשה הזה כי אם רוע לב שיש בלבבך עלי להמיתני

צמס

ב א ו ר

למשה ראוי לך לחדש ימיהם מהסנה כי ענדך ועמך הם וגומר וכן מתורגם. (יא) היום, נראה כי התפלה הייתה באותו יום אשר נתן על לבו לדבר אל המלך, אם ימלא מקום לזה, והתפלל אל ה', אשר לו נתכנו עלילות לסגב הדבר. ואני הייתי, לפי שנתפלחו אמר לפני האיש הזה, ולא נשא שמו על שפתיו, לפיכך לריך להודיע לקורא שהוא היה משקה למלך, והאיש הזה הוא המלך.

ב (א) יין לפניו, נבית משתה מלכים ושירים יש שלחן מיוחד לכלי המשקה והכוסות (קרעדענן), ושר המשקה נוטל משם הכוס ונותן ליד המלך או השר. ולא הייתי, הנכון בדעת הראב"ע שפיר כי חפץ שרותי, והענין לא הייתי רע רק טוב לפניו ודרך לשון עברי לדבר בשלילה במקום החיוב כמו ובהמתם לא ימעיע (ההלים ק"ז ל"ח), שענינו ירבה, וכן אשר לא נוייתי (דברים י"ג ג'), ששעורו אשר נוייתי שלא לעשות, וכאן הוא ג"כ מדרך המוסר והענוה שיאמר רק שלא היה רע בעיניו ויובן החיוב מן השלילה, ויען כי המלך הטע עליו חסד תמיד ועתה דבר אחר קשות ואמר אין זאת כ"א רע לב פחד מאוד כי אין לך נוקם ונוטר יותר מאובב הנהפך לשונא, וכן דעת ידידי החכם בחרגומו כי הוא מענין טוב לפני אלהים (קהלת ז' כ"ו), ויביא פסוק ה' דלקמן ואם ייטב ענדך לפניך לעד; אולם בפירושו ובהמשך הכתובים עיין בדבריו שאניא בפסוק הנא כי לפיהם מתורגם. (ב) רע לב, מחשבה רעה

כי

וַאִירָא הַרְבֵּה מְאֹד: (ג) וַאֲמַר
 לַמֶּלֶךְ הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם יְחִיָּה מְדוּעַ
 לֹא־יָרְעוּ פָנַי אֲשֶׁר הָעִיר בֵּית־
 קְבָרוֹת אֲבֹתַי הַרְבֵּה וְשַׁעֲרֶיהָ
 אֲכָלוּ בָאֵשׁ: (ד) וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ
 עַל־מַה־זֶּה אַתָּה מִבְקֵשׁ
 וְאַתְּפֹלֵל אֶל־אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם:
 (ה) וַאֲמַר לַמֶּלֶךְ אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ
 טוֹב וְאִם־יֵטֵב עֲבֹדְךָ לְפָנָיִךְ

אשר

קימער! אונד עם וואָרד מיר
 זעהר באַנגע, (ג) אַלס אַיך
 צום קעניגע שפראך: עוויג לע-
 בע דער קעניג! וויא זאָללטע
 מיין אויסזעהען ניכט שלעכט
 זיין, דאָ דיא שטאַרט, דער בע-
 גרעכניסאַרט מיינער פֿאַ-
 טער צערשטאַרט איזט, אונד
 איהרע טהאַרע פֿאַם פֿיי-
 ער פֿערצעהרט זינד? (ד) דאָ
 שפראך דער קעניג צו מיר:
 אום וואָס ביטטעסט דוא דען
 אייגענטליך? אונד אינדעם אַיך
 מיין געמיטה צום גאָטטע דעם
 היממעל'ס ערהאַב, (ה) שפראך
 אַיך צום קעניגע: ווען עם דעם

קעניגע געפֿאַלליג וואָרע, אונד ווען דיין קנעכט פֿאַר דיר וואָהלגעפֿאַללען פֿאַנרע, דאָס
 דוא

ר ש י

נסס המות בשתיית כוס זה: ואירא הרבה מאד. ונתיראתי מאד על כך שלא יעליל עלי המלך
 עלילה: (ג) מדוע לא ירעו פני. מדוע לא יהיו פני רעים: אשר העיר. ירושלים שהיא בית
 קברות אבותי מרב: (ד) על מה זה אתה מבקש. אי זה דבר מבקש ממני ואעשה לך: ואתפלל.
 ואמרת לפני האלך בתפילתי כן יהי רצון מלפני אלהי השמים שתמלא שאלתי ובקשתי:
 אשר

ב א ו ר

כי כבר ידעת שלכ יאמר בעברית גם על המחשבות ורעיונים ולכן תרגם הכנס רש"ד (באָועם
 געוויססען), וכבר נודע הוא כי רבים חללים הפילו אשכי המסקה. אמר ידידי הכנס המתרגם:
 רע לב לדעתי מענין ושר בשירים על לב רע (משלי כ"ה כ'), אך גם הוא תואר (חיון בעו
 טריבטעס הערן) ופה גם המקרה (טריבזין, הערלענסקוועער), ויהיה המאמר ולא הייתי
 רע לפניו מחובר עם הפסוק הזה, והענין אף שאין מדריך כבוד המלך לשאול את עבדי
 ביתו מדוע יגילו או יעלבו, בכל זאת אני מלאתי תמיד חן בעיני המלך, לכן שאלני כשאל
 את אחד הרעים האהובים מה המה מלפוני לבני אשר יסבו רע פני, וגם המאמר ואירא
 הרבה מאוד מחובר עם הנא, וענינו כמו ויירא ויאמר (בראשית כ"ח י"ז), כלומר בחרדה
 גליתי משאלותי אל המלך כי לא ידעתי אם ישא פני בדבר הזה וכן תרגמתי. (ג) בית
 קברות אבותי, הזכיר זה כי היה מקום קברות האבות קדוש ונורא מאוד בעיניהם ושמו
 אותו ביותר שכל ינאו בו זרים ויחללוהו. (ד) על מה זה, שעור הכתוב על זה מה אתה
 מבקש, כלומר מה תחפון לעשות בדבר הזה. ודעת ידידי הכנס המתרגם, בבוא שרש נקש
 נקשר עם על ענינו תמיד (חזק עטווחס ביטטען), והענין פה, הן אמרת כי נפאך תאבל על
 העיר בית קברות וגומר ולא בארת היטב על איזהו דבר מבקש אם לבנות בית קברות אבותיך
 בלבד או גם העיר אשר בית הקברים בה וכן תרגמתי. ואחשלה, נשאתי עיני בלב רגש אל
 השמים וגם זאת לחפלה תקשיב כאשר אמרו חז"ל איזהו עבודה שהיא בלב הוי אומר זו
 חפלה. (ה) ואם ייטב, אמר ידידי הכנס הנ"ל: לדעתי פירוש הנחוב אם כן הוא כאשר
 ידעתי כי ענדך טוב לפניך (עין בדברי לעיל א') נבקשה ממך אשר תשלמי וגומר ויהי'
 חרגומו (אונד פֿינרעט דיין קנעכט וואָהלגעפֿאַללען פֿאַר דיר (ג) ביטטע חיק) דחם דוא חיק

אֲשֶׁר תִּשְׁלַחַנִי אֶל־יְהוּדָה אֶל־
 עִיר קְבָרוֹת אֲבֹתַי וְאֶבְנֶנָּה׃
 (ו) וַיֹּאמֶר לִי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂגְלָו
 יוֹשֶׁבֶת אֶצְלוֹ עַד־מָתִי יִהְיֶה
 מִהֲלַכְךָ וּמָתִי תִשׁוּב וַיֵּיטֵב לִפְנֵי־
 הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַחַנִי וְאֶתְנָה לוֹ זְמַן׃
 (ז) וַאֲמַר לַמֶּלֶךְ אִם־עַל־הַמֶּלֶךְ
 טוֹב אֲגִרֹת יִתְּנֵנִי לִי עַל־פְּחֹוֹת
 עֵבֶר הַנְּהָר אֲשֶׁר יַעֲבִירוּנִי עַד
 אֲשֶׁר־אָבוֹת אֶל־יְהוּדָה׃
 (ח) וְאֶגֶּרֶת אֶל־אֶסְפָּא שֹׁמֵר

דוא מיך זענדעטעסט נאך
 יהודה, נאך דער שטאדט,
 וואָ דיא גראָבער מיינער פֿאַ־
 טער זינד, דאָ מיט אײך זיא
 אויפֿבויע! (ו) דאָ שפראַך
 דער קעניג אונד דיא געמאַה־
 לין דיא נעבען איהם זאָס, צו
 מיר: וויא לאַנגע ווירד דיינע
 ריזע דויערן? וואָן ווירסטווא
 וויעדערקעהרען? אונד עס
 געפֿיעל דעם קעניגע, דאָס ער
 מיך זענדעטע, נאָדעם אײך
 איהם דיא צייט פֿעסטזעצטע;
 (ז) אויך שפראַך אײך צום קאָ־
 ניג: ווען עס דעם קעניג גע־
 פֿאַליג אײזט, זאָ מאַגע מאַן
 מיר בריעפֿע אַן דיא לאַנד־
 פֿעלעגער יענזייטס דעם
 שטראָהמעס מיטגעבען, דאָס
 זיא מיך חיעניבער פֿיהרען

לאַססען, בײן אײך נאָך יהודה קאַממע; (ח) אונד אײנען בריעף אַן אַספּא, דען אויפֿזע־
 הער

ר ש י

(ה) אשר תשלחני שתחן לי רשות לעלות לירושלים ולבנותה: (ו) ויאמר לי המלך. נשעה שדבר אלי המלך
 היתה אשתו המלכה יושבת אצלו. והשגל אשתו המלכה נעניין שנאמר (דניאל ח') שנתים
 ולחנתיה שכן נהג המקרא לכתוב המלכה אצל הכלבג נשיו ופלגשיו כמו מלכות ופלגשים
 (שיר ו'): עד מתי יהיה מהלכך. מתי תרצה שיהא מהלכך ומסעך: ומתי תשוב. ומתי דעתך
 לחזור: וישלחני. נתן לי רשות ללכת: ואתנה לו זמן. ונתתי לו זמן לחזור: (ז) אגרות יתנו
 לי. סופריך על רשותך ודעתך מחומות בנותמך: על פחות עבר הנהר. של כל ארץ
 ישראל: אשר יעבירוני. ויחייבוני לשלום: עד אשר תבא. לירושלים אשר נבדינת יהודה:
 (ח) ואגרת אל אספא. ותשלח כתב אגרת אל אספא: שומר הפרדס. ממזנה הים על היערים

ב א ו ר

זענדעטעט; אולם בתרגומי תרגומי בקלור כפי נאות הענין. אשר השלחני, שתשלחני ובמו
 שפירש רש"י. (ו) ויאמר, אמר ידידי ה"ה: לדעתתי מלת ויאמר מושכת גם על השגל ושניהם
 אומרים כמו ויאמר אחיה ואמה (בראשית כ"ד כ"ה) ועיין באור הרמב"ם שם וכן תרגומתי.
 והשגל, עיין דניאל (ה' ב'), והזכיר זאת להודיע כי גם בעיני המלכה נשא חן כי גם היא
 היתה עם המלך במסכה והסכימה עמו. ואחנה, הו"ו משמשת לזמן העבר כאשר הערתי
 ע"ז כמה פעמים כי אשר שקבעתי לו זמן מתי תשוב אליו שלחני. (ז) על פחות, על כמו
 אל ורבים כמוהו, ואמר הראב"ע פחות שלם ופחות חסר למ"ד הפעל ע"כ, כוונתו כי שראו
 פחה, ונא וי"ו הראשון תמורת ה"א ל"פ כמו שלו, אך במלת פחות נפלה ה"א השרשית והו"ו
 הכתובה היא לרבים. יעבירוני, ויתייירוני לשלום (רש"י) ענינו נתינת לוויה על הדרך מפני
 איוב ואורב כמפורש בעזרא (ח' כ"ב), כי בשתי לשאל מן המלך חיל ופרשים לעזרני מאויב
 בדרך (רש"י); גם יש לפרשו כמשמעו, כי בכל מקום שיהי' שם מעברות מיט ישלחו אניות
 לקראתי להעבירוני. (ח) שומר הפרדס, יראה כי יען כלנזון היה גם כן גנות ופרדסים
 לכן

נחמיה ב

הפרדס אשר למלך אשר יחך
לי עצים לקרות את שעריו
הבירה אשר לבית ולהומת
העיר ולבית אשר אבוא אליו

ויחך

רש"י

חרגום אשכנזי קח
הער דעם קעניגליכען בוימ.
גארטענס, דאס טאן מיר
האלץגעבע, אום דיא בויג
טהארע, וועלכע דעם טעמי
פעל, דער שטאדטסווער אונד
דעם הויזע, אין וועלכעס איך
ציעהען ווילל געגענאיבער
ונד, צוועלבען; אונד דער
קע

אשר לפלך: לקרות. משקל חזק לעשות תקרות וקירות לשעריו בירות הר קבית שהגזן ב"ה
בנו בבנינו אבל שעריו חומות הר הבית וחומת המלך אשר סביב ב"ה לא בנו עדיין: ולחומת
העיר. ולעשות קירות לחומות העיר; ולבית אשר אבוא אליו. ולעשות בית אשר אבוא אליו לנורכי:
ויחך

באור

לכן היה פקיד המלך שהיה שומר הפרדס ואס היה מושבו גם ממונה על עמי היער אשר
סם למכרם. לקרות, מקור מננין פיעל וענינו חקון הקירות, ובהוראה זאת לא יבוא ב"ה
בבנין הדגוש כמו המקרה במים עליומיו (תהלים ק"ד ג'). 'שער הבירה, עיין רש"י, ובענין
הוראת סם בירה עיין מה שכתבנו בבאור על דניאל (ח' נ'). ולבית, עיין רש"י, וראב"ע שאמר
הוא בית המלך כוונתו שיבנה בית סם שיהי' לממיתות למלך להושיב סם פקיד העיר ובעת
יבוא הוא סם כי הוא יבנה העיר, ויהי' לה לראש, וכבר מפורש לקמן (ה' י"ד) כי נחמיה
היה פזס בזרן יהודה, ומה שאמר הראב"ע עוד ו"ל כי הבית הסמוך לחומת הוא המקדש
ענינו כי שאמר לפני זה אשר לבית ולחומת העיר סם הכוונה על המקדש. וידידי החכם
המתרגם אר בהערותיו ו"ל: להבין הפסוק הזה והנאים לקמן על נכון אערוך לפניך
הקיר, בקצור נמין דבר מעט מענין חבונת ירושלים וחומותיה ושעריו ליון כאשר היה
דימי בית ראשון ורק מה שהלורך מביא אליו ולא יורר ירושלים נבנתה על מרום הר ליון
ועל מורד סהר ההוא ועל רגלו בעמק מלפון והיה א"כ סהר ליון מנגב לירושלים, ועליו היו
היכל המלך, ורוב היכלי פחות שריו וסגניו ובהני ה' וארמונות הרבה מעושים ומבבלים והוא
אשר נקרא (שמואל ב' ה' ז' — ט') מלכת ליון או עיר דוד על סם לוכדה, והמלדה ההיא
היתה מוקפת מחומה גבוהה כלורה וחוקה אשר נבנתה ע"י דוד כחזוב (סם סם) ויכן דוד
סביב וגומר, וכימי שלמה הוקף גם אר העיר בחומה ככתוב (מלכים א' ע' ט"ו) וזה דבר
הסם אשר העלה המלך שלמה לבנות וגומר זאת חומת ירושלים, וסגניו לפי זה בעד עיר
דוד מלפון חומות שתי, וממזרח לעיר היה הר אחד ג"כ מוקף חומה הנקרא אודות בית
אלהים אשר עליו בשם הר הבית, (מיכה ג' י"ב) והר הבית לכמות יער, ובין סהר הזה להר
ליון היה גיא עמוק, וממעל להגיא בנה שלמה מעבר סהר האחד אל עבר סהר השני גשר
אבנים, והיתה מסלה ליוצני ליון ללכת אל בית אלהים, והנה חומות מבבלי ימי קדם נבנו
בשערים כמאפט ובגדלים גבוהים וחוקים לרחות מאס במרחקים אס יבוא האויב, ולירות
מאס בלי מות על מחנה סהר, וחומות העיר הקדש נבנו ג"כ כמו אלה, אולם מרוב השערים
אשר היו הן בחומות ליון וירושלים, והן בחומת הר הבית אין לנו לדעת עמה להבנת סתביס
כי אס מספר שעריו חמת הר ליון בלבד והס עשרה; מאס בחומת המזרח, אנים בחומת
המזרח, ושלמה בחומת המערב, ובחומת המזרח לא היו שערים כלל, כי סהר ליון היה מנגב
מלוק מאוד ולא יכלו לעלות עליו מהעבר הזה, ואלה שאותם וסדרם זה אסר זה: בחומת המזרח,
(א') שער המים הוא היה הראשון בחומה סהיא לפאת דרום, ואחריו (ב') שער הסוסיס,
ואחריו (ג') שער הלחן, ואחריו (ד') שער הדגים, ואחריו (ה') שער היסנה, הוא היה
האחרון בחומה סהיא לפאת מלפון. בחומת המזרח, (א') שער ספרים, הוא היה בחימה סהיא
לפאת מזרח, ואחריו (ב') שער ספנה, הוא היה בחומה סהיא לפאת מערב, ובחומת מערב,
(א') שער הגיא, הוא היה הראשון בחומה סהיא לפאת מלפון, ואחריו (ב') שער האשפות,
ואחריו

וַיִּתֵּן לִי הַמֶּלֶךְ כִּידֵי אֱלֹהֵי
 הַטּוֹבָה עָלַי: (ט) וְאָבֹא אֶרְ-
 פְחוֹזוֹת עֶבֶר הַנְּהָר וְאַתְנָה לָהֶם
 אֶת אַגְרוֹת הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח עִמִּי
 הַמֶּלֶךְ שְׂרֵי חֵיל וּפְרָשִׁים:
 (י) וַיִּשְׁמַע סַנְבַלֵּט הַחֶרְנִי וּמִטּוֹבִיָּה
 הָעֶבֶד הָעַמִּנִּי וַיֵּרַע לָהֶם רָעָה
 גְּדֹלָה אֲשֶׁר-בָּא אָדָם לְבַקֵּשׁ

קעניג ליעם מיר דיעזעס גע-
 בען, דא דיא גיטגע האנד
 מיינעס גאטטעס, איבער מיר
 וואלטעטע. (ט) איד קאם צו
 דען לאנדפאלענערן יענווייטס
 דעם שטראהמעס, אונד גאב
 איהנען דיא בריעע דעם קע-
 ניגס: אויך שיקטע דער קעניג
 מיט מיר אָבערסטע פֿאָם
 העערע אונד רייטער. (י) אַלס
 סנבלט דער חרני אונד טוביה
 דער עמניטישע קנעכט דיעזעס
 האָרטען, וואָר עס איהנען אי-
 בעראויס מיספֿאלליג, דאָס
 איין מענש געקאָממען וואָר,

טובה

ר ש י

ויתן לי המלך את כל אשר שאלתי ממנו: כיד. כפי ידו של הקנ"ה שהיתה טובה עלי
 להלליחמי: (ט) ואחנה להם את אגרות המלך. למען יתיירוני לשלום: שרי חיל ופרשים.
 שלח המלך עמי לכבודי למען אלך לשלום: (י) וישמע סנבלט וגו'. כאשר שמעו שנאחי לבקש
 טובה

ב א ו ר

ואחריו (ג') שער העין הוא היה האחרון בחומה ההיא לפאת דרום, (עיין על זה יתהגס
 ביבנטע פֿרעקען־קאָנדיטעטע טהייל.) ואחרי הליעי לפיך אלה אשוב לבאר הכתוב
 שלפניו. אשר לביח וגומר, הלמ"ד המשלש הוראתו נגד ומנחתו להגביל שערי הבירה בכלל
 ואמר אשר לבית כלומר אשר נגד הבית (בית המקדש) ואלה הם החמשה בחומת המזרח.
 ולחומת העיר, כלומר אשר נגד חומת העיר (ירושלים) אלה הם השנים בחומת הלפון. ולביח
 אשר אבוא אליו, כלומר נגד הבית אשר אבוא אליו ואלה הם השלשה בחומת המערב, והענין
 כי נחמיה היה פסח ביהודה (לקמן ה' י"ד ופרשה י"ב כ"ו) וישב בחוף שאר חורים וסגנים
 בעיר דוד סמוך לחומת מערב אבל השער הגיא, כי על כן היתה לקמן פסוק י"ג יליאתו
 בתחלה בעד השער הגיא ותשובתו בפסוק ט"ו דרך השער ההוא (עיין לקמן בהערותי על זה),
 והיתה א"כ חומת המערב נגד ביתו עכ"ל ההערה. (ט) וישלח, לדעת המפרשים לעיל (ז')
 כי אגרות האלה אל פחות היו לתת לוייה על הדרך מפני האורח תהיה הכוונה כי כאשר מסרתי
 האגרות לידם אז שלחו הפחות על פי פקודת המלך שרי חיל ופרשים, והפעל וישלח ע"י שליח
 כאשר העירו כמה פעמים, כיכן יסד המלך כי פחות עבר הנהר ישלחו שרים עמו, שכן נקא
 נחמיה אשר יעבירוני עד אשר אבוא וגומר, ויתורגס (פֿאָן דאָ חוּס ליעס דער קעניג ז.)
 ג. ו. אולם ידידי ה"ה תרגם בפירושו לעיל. (י) וישמע סנבלט, נראה כי האנשים האלה
 היו מיושני ירושלים, וכאשר שמעו כי נחמיה בא להחזיק בה ולהיות שם שר ומושל בפקודת
 המלך, הרע זאת בעיניהם כי עד הנה המה משלו בארץ, והנה הפסוק הוא הקדמה אל הספור
 שיבוא, וזה לשון ידידי החכם המתרגם: המרני ממקום חורון, ואין זה בית חרון המזכר
 ביהושע (ט"ז ג' — ה'), כי זה היה בגורל בני יוסף, ונקרא בית חרון ולא חרון לבד, אולם
 העיר הזאת היתה בארץ מואב, כנראה מאשא מואב (ישעיה ט"ו ה') כי דרך חרנים זעקת
 שבר יעוערו, ומרבים הזוגי נראה שהיו שנים, ואולי עליון ותחתון כמו בית חרון (יהושע שם
 ס), והיו א"כ סנבלט האזכירי וטוביה הגמוני שניהם עבדים לבני יהודה בימי בית ראשון,
 ושניהם שונאים להם כי נבדלו מן הקהל ככתוב בתורת משה, ובימי גלות התפרכו ויתנשאו

בארץ

טוֹבָה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל: (יא) וְאָבֹא
 אֶרְיֹוּשָׁלַם וְאֶהֱיֶשֶׁם יָמִים
 שְׁלֹשָׁה: (יב) וְאָקוּם לַיְלָה אֲנִי
 וְאֲנָשִׁים מֵעַט עִמִּי וְלֹא־הִגַּדְתִּי
 לְאָדָם מָה אֱלֹהֵי נַתַּן אֵל־לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת לְיִרְוּשָׁלַם וּבְהִמָּה אֵין
 עִמִּי כִּי אִם־הִבְהִמָּה אֲשֶׁר אֲנִי
 רֹכֵב בָּהֶּ: (יג) וְאֶצְאָה בְּשַׁעַר־

אום דאז בעסטע דער קינדער
 ישראלים צו זוכען. (יא) איד
 קאם ענדלך נאך ירושלים.
 אונד אלס איד דאזעלכסט
 דרייא טאגע געוועזען וואר,
 (יב) מאכטע איד מיך דעם
 נאכטס אויף, איד אונד ווע-
 ניגע סאננער מיט מיר; איד
 זאגטע אכער קיינעם מענשען
 וואס מיר מיין גאטט אין דען
 זין געגעבען, אן ירושלים צו
 טהון. אויך וואר קיין טהיער
 בייא מיר אויסער דעם טהיערע
 ווארויף איד ריטט. (יג) איד

הגיא

צאג

ר ש י

טובה על ישראל ולבנות חומות ירושלים וירע זעניוהם כי היו לרי יהודה ובנימין: (יא) ואהי
 שם ימים שלשה. הייתי בירושלים ימים שלשה ולסוף שלשת ימים קמתי בלילה אני ואנשים
 מעטים עמי ולא הגדתי לשום אדם את אשר נתן הקב"ה בלבי: (יב) ובהמה אין עמי. כי
 כל האנשים מעטים אשר עמי הלכו ברגליהם אבל אני לבדי הייתי רוכב על בהמה שלא היו
 רולים לרכוב על סוסיהם למען יהיו יולאים מן העיר בלינעא בלא ידיעת אדם והם הלכו
 לשביר ולהפיל חומות העיר בלילה ולהרבות פרעותיה למען יהיו בני עיר למחר להועים ומסנימים
 בעלה אחת עם נחמיה לבנות חומות העיר וכן מוכיח המעשה בתוך הפרשה: (יג) ולאכה נשער
 הגיא

ב א ו ר

בארץ, עב"ל ודבריו נכוחים. (יב) ואקום לילה, הנה נחמיה רצה לבצר החומה סביב,
 ולזה חפץ לבקר פרעות החומה למען יחזיק את בדיקת וגם לראות איזהו מקום יונשר לבנות
 שם מגדלי עוז (טוטלטהירוע), אשר משם יורו המורים נחלים ואנני קלע לכל הקרב אל החומה,
 ויען כי עוד לא היו היהודים מוכנים לקרב ולעמוד על נפשם לזה פחד אם יראו לרי יהודה
 אשר בירושלים ובבניוניה את אשר יזמו לעשות, יפלו עליהם, ולזה הסתיר את מהלכו
 באישון לילה, ואין ספק שהיו בידם אבוקות להאיר להם. ובהמה אין עמי, לכל ישימע
 דהרות דהרות סוסים ויעורו העם משנתם. רכב בה, עליה, והנה רכב הוא על סוס לפי
 שהי' רולה לבדוק בחומה כאשר אמרנו ואם הי' הולך על הארץ לא היה יוכל להניט אל ראשי
 החומות אשר עוד עמדו. (יג) ואצאה, אמר ידידי החכם המתרגם בהערותיו: כפי דעתי
 למעלה פסוק ח' היה בית מושב נחמיה סמוך לשער הגיא, לכן נקל היה ללכת דרך השער
 ההוא ולבוא מבלי דעת שאר הסגנים כמ"ש להלן ט"ו, ומשם הלך הונגה אל שער האשפות
 אשר היה אחר שער הגיא בחומה ההיא במחלה, והנה המדקדקים הקדמונים והחכם בוקטטוקין
 ואחריו בעל אוזר השרשים הביאו כלם נאחד השם אשפות נשרש אשף עיין בהם, ולפיכך
 יורה השם הזה לפעמים גללים וזבל, ולפעמים בלי החלים, והיחיד משתי ההוראות האלה
 אשפה, ורבים אשפות, ואך הענין יבדיל ביניהם. אולם כפי הנראה, אלה שתי ההוראות
 אינן נובעות ממקור אחד, וכן הוא הדבר, בהוראת בלי חלים אשכים עמהם כי השרש
 אשף והיחיד אשפה ורבים אשפות כנ"ל, אולם בהוראת גללים לדעתי השרש שפח (בש"ן
 ימנית) והאל"ף לסימן השם כמו אנרף אזרע וכיולא בזה, (ואולי גם ארמין, אגם, ואגמון
 האל"ף לסי' השם ושרשם רום וגמא ולא כדעת רוב המדקדקים אך אין כאן המקום להאריך)
 כי הרד"ק בשרשים נשרש שפת אמר: שפות הסיר (יחזקאל כ"ד ג'), ערוך אותה על השפתים
 והם

צָאן אִין רִיעוּעַר נֶאֱכַט צוּם טהאַלטהאַרע הינוים, געגען דיא דראַענקוועללע הוין, צום מיסטטהאַרע, אונד בע- טראַכטעטע דיא מויערן ירושלים, דיא אינגערים:

הַיָּיָא לַיְלָה וְאַל-פָּנֵי עֵינַי הַתְּנִין וְאַל-שַׁעַר הָאֲשַׁפֹּת וְאֵהִי שֹׁבֵר בְּחֻמֹּת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר-הֵמָּו

המ' פתוחה בסוף פתינה פרוצים

ר ש י

הינא. ילחתי באותו שער בלילה עם האנשי אשר עמי ללד אותם מקום של עין התנין ולאותו שער האשפות שנחמת העיר והייתי פורץ בחומה והחומה היתה נוחה להפילה ולפרוץ בה לפי שפיתה שרופה באש: אשר הם פרולים. שהם אותם מקומות שהיו פרולים והם פרלו בה

ב א ו ר

והם הכירים שעליהם הקדרות ונקרא בלשון שנים לפי שהיא מקום שפיתת שתי קדרות עב"ל, מזה נראה כי לדעת הרד"ק שפתיים ענינו כירה כמו והשפתיים טפח אחד (יחזקאל מ' מ"ג) ומזה נבנה הפעל שפח אשר ענינו עריכה על השפתיים, ואומר אני כי כן הוא בכל מקום שביא הרש הזה בספרי הקדש אם בשם הוראתו כירים ואם בפעל הוראתו עריכה על השפתיים, אם תשננין בין שפתיים (תהלים ס"ח י"ד) ענינו כירה, וענין רבולת הרעים בין שפתיים הוא, כי בהיורם עם הלצן על המרעה חמיד יומם ולילה, היה להם במקום רבולתם אכן אחת או שתיים בארץ ושם הגיתו אש כעל הכירים לבשל ולאפוח; למה ישבח בין המשפתיים (זופטים ה' י"ו), רנן בין המשפתיים (נראשית מ"ט י"ד), ענינם כמו כן כירה ויהי' שפתיים ומשפתיים אחד בענינם ושונים במשקלם, (והנה החכם בוקטטורן יתרגם שפתיים בכל מקום lapides facarii) ומשפתיים בדרך אחרת ולא ידעתי למה) וכן הפעל ה' תשפית שלום לנו (ישעיה כ"ו י"ב) מענין זה, כי שם פתח במה דסיים בקודם אף אש נרדף מאכלס והיה בדישון הנביא באלו יספות ה' הלרים על האש אשר על השפתיים ואמר אחרי כן על כד ההתנגדות, אולם אותנו מלבד שאשך לא מאכלנו, אף תשפית וחבון על האש היתה שלומנו, וכן ולעקר מות השפחני (תהלים כ"ב י"ו) כי עפר ואפר נרדפים בהוראתם, וגם מלינו שיכול עפר תחת אפר כמו ולקפו לטמא מעפר שרפת החטאת (במדבר י"ט י"ו), ויהי' ענינו כאן אפר מות באל"ף, כלומר לאשר אש לוחט אשר שם המות השפחני. ומזהו כי ברוב ארצות המזרח ישקו על שפתיים גללים לבשל ולאפוח עליהם, וכאשר יעידו על זה דברי יחזקאל (ד' י"ב) והיא בגללי לאת האדם תעננה לעיניהם, ועוד (שם ט"ו) נחמי לך את כפיעי בקר וגומר ועשית את לחמך עליהם, לכן נקראים הגללים אשפת מן שפח כנ"ל, ויהיה לפי זה אשפות ביחוד ורבים ממנו אשפתות בקיום המי"ו כי היא השרשית (ולפי המדקדקים יהיה המי"ו זרה) וראוי אשפותות וגם נפתח דגש תמורת נח ורבים באל"ה, והנה לפ"א אין אנו לריבין לומר כי לקמן פרשה ג' פסק י"ג במאמר עד שער השפתי יחסר האל"ף כאשר כתבו המפרשים, כי אולי יש להשם הזה שני משקלים שפח ואשפות. ולפי דעת רוב הזכמים יקרא השער הזה שער האשפות יען מברו ברובו אשר לפני השער הזה אשפת להנעיר אש וכן נראה בעיני, ושמעתי מפי קלת החכמים כי על כן נקרא שער האשפות לפי שהשליכו למקום השפתי אשר היה לפני השער הזה זבל וגללים להבזות המקום הזה בעיני העם למען לא יעבירו עד בניהם למולך, כאשר עשו שמה בימי מלכי יהודה האחרונים; אולם כל מי שידע תכונת ירושלים וקנינותיה יבין כי זה לא יתכן, כי שער האשפות היה ממערב לעיר וגיא כן הוס' אשר מקום התפת היה בו היה מנגב לעיר, עיין יהושע (ט"ו ח') כי שם כתוב גי כן הוס' אל כהן הביסי מנגב היא ירושלים, (עיין יחזקאל ב' ב' וי"ט) חרבתי וקניתי דריטטער טהיין וייטע 251 חומר 253) עכ"ל ההערה, והם דברים של טעם. ואהי שבר, רש"י פירשהו בענין ש"ן ימנית, שהיה משבר החומה, עיין בדברי, אבל זה דרך רחוק כאשר יראה המעיין, והנכון נדעת הראב"ע שאמר שהיא מענין סברא ברח"ל והטעם הייתי מחשב ומעיין בחומות, וכן כתב הרד"ק כי זה הי' תכלית מהלכו כאשר באנו. המ' פרוצים, מ"ם פתוחה בסוף המלה

נחמיה ב

תרגום אשכנזי קי

פְּרוּצִים וּשְׁעָרֶיהָ אֲכָלוּ בָאֵשׁ :
 (יד) וְאָעֵבֶר אֶרְשַׁעַר הָעֵיִן וְאֶל־
 בְּרַכַּת הַמֶּלֶךְ וְאִין־מְקוֹם
 לְבַהֲמָה לְעֵבֶר תַּחְתִּי : (טו) וְאֵהִי
 עִלָּה בְּנַחַל לַיְלָה וְאֵהִי שֹׁבֵר
 בְּחוּמָה וְאֲשׁוּב וְאָבּוֹא בְּשַׁעַר
 הַנִּיָּא וְאֲשׁוּב : (טז) וְהַסִּגְנִים לֹא
 יָדְעוּ אָנָּה הִלְכָתִי וּמָה אֲנִי עֹשֶׂה
 וְלִי־הַיּוֹדִים וְלַכְּהֵנִים וְלַחֲרָדִים
 וְדַסְגָּנִים וְלִיתֵר עֹשֶׂה הַמְּלָאכָה
 עַד־כֵּן לֹא הִגַּדְתִּי : (יז) וְאָמַר

סען, אונד איהרע טהארע,
 דיא פֿאַם פֿייער פֿערצעהרט
 וואָרען. (יד) איך צאָג נון וויי.
 טער צום קוועללענטהאר אונד
 צום קעניגסטייכע, אונד דאָ
 וואָר קיין רוים. פֿיר דאָז טהיער,
 פֿאַרטצוקאָמען אונטער מיר,
 (טו) איך צאָג דעם נאַכטס אים
 טהאלע הינויף, אונד בע־
 טראַכטעטעריא מויער, צאָג
 דאָן וויעדער דורך דאָז טהאל־
 טהאר איין, אונד קעהרטע
 צוריק. (טז) זעלבסס דיא פֿאַר־
 שטעהער וואַיסטען ניכט, וואָ־
 הין איך גענאָגען וואָר, אונד
 וואַס איך געטהאָן האַטטע;
 דען איך זאָגטע דען יהודים,
 פֿריעסטערן, ערעלן, פֿאַר־
 שטעהערן אונד דען איבריגען
 געשאַפֿטסֿערוועערן ניכטס, ביז אַלזאָ געשעהען וואָר. (יז) איך שפּראַך דאָרויף צו
 איה־

אלהם

ר ש י

יותר: (יד) ואעבור אל שער העין, ורליתי לעבור אל אומן מקומות שחומת העיר ובאותן
 פרכות ואין מקום באותן פרכות לעבור בנייהם רוכב על הנהמות שהיו פרכות קטנות:
 (טו) ואהי עולה. והייתי עולה מלד אשר בלילה והייתי שובר בחומה עם האנשים אשר עמי:
 ואשוב ואבא. וכאשר חזרתי באתי דרך שער הגיא: (טז) והסגנים. אשר נעיר לא היו יודעין
 להיכן הלכתי ואת המעשה אשר עשיתי: עד כן. עד עתה: (יז) ואומר אליהם. למחר
 אמרתי

ב א ו ר

וכגדו בהיפך מלאנו למרבה המארה (ישעיה ט' ו'), מ"ס סתומה באמצע המלה. (יד) אל
 שער העין, אמר ידידי ה"ה הוא השער האחרון בחומה מערבית לפאת דרום אשר משם
 והלאה נסמקו השערים ע"כ שב, ועל אודות ברכת המלך עיין לקמן פרשה ג' פסוק ט"ו
 מה שהערתי על זה עכ"ל. לעבר החחי, הראב"ע אמר שהוא הפוך ושעורו ואין מקום לנהמה
 תחתי לעבור; אך יותר נכון כדעת רש"י שהיו הפרכות קטנות ולא הי' לסוס ורכבו מקום לעבור
 יחדיו והי' לריך לרדת מן הנהמה, (טו) לילה, הנוונה כי באותו הלילה עליתי בנמל וגם
 עם הייתי שבר בחומה וגם שחתי אל מקומי בטרם האיר היום. ואשוב, הראשון הוא רק
 על המחשבה שחתי פני לשוב, ואשוב השני הוא בפועל כי באתי אל ביתי, ויותר נראה כדעת
 ידידי ה"ה אשר יאמר, ואשוב הראשון מחובר עם ואבוא בענין שאר הפעל ובא העמיד
 במקום מקור כי ראוי ואשוב לבוא וכמוהו הרבה בספרי קדש, והענין ואשוב לבוא באותו שער
 אשר ילחתי ממנו בחחלה (עיין לעיל י"ג) ואשוב האחרון הוא תשיבתו ביתה וכן תרגם.
 (טז) והסגנים לא ידעו, אמר ידידי ה"ה; הענין אף שכניו הסגנים הקרבים אליו לא ידעו
 מחומה (עיי' לעיל פסוק ח' מה שכתבתי בהעיה) ואף גם החוקים עכ"ל וכן מחורגם,
 וליהודים, הוי"ו חשמש במקום כי. עד כן, רש"י פירש עד עתה וכן דעת החכם געזעניוס,
 אולם אנכי כל שכתתי מלת כן על הוראת הזמני או מקומי (אם לא נאמר שהוא כמו כחן
 בדמ"ל

איהנען: איהר זעהעט דאז
עלענר, וואַרין וויר זינד, דאָס
ירושלים וויסטע ליענט, אונד
איהרע טהאַרע, פֿאַם פֿייער
צערשטעהרט זינד, קאַממט!
לאַססעט אונד דיא מויער
ירושלים'ס אויפֿבויען, דאָמיט
וויר ניכט מעהר צור שטאַך
זייען. (יח) איך ערצעהלטע
איהנען פֿאַן דער האַנד נאָט
טעם, דיא זאָ גיטיג איבער
מיר וואַלטעט, וויא אויך דיא
וואַרטע דעם קעניגס, דיא ער
צו מיר געשפּראַכען, זיא
שפּראַכען דאָרויף: וויר וואַל-
לען אונד אויפֿמאַכען אונד בוי-
ען, אונד ערמוטהיגטען זיך
אַלזאָ צום גיטען. (יט) אַלס
אַבער סנבלט דער חרני,

אֱלֹהִים אַתֶּם רְאִים הֲרַעָה אֲשֶׁר
אֲנַחְנוּ בָּהּ אֲשֶׁר יְרוּשָׁלַם חֲרָבָה
וּשְׁעָרֶיהָ נִצְתּוּ בְּאֵשׁ לָכוּ וּנְבִנָּה
אֶת־חוֹמַת יְרוּשָׁלַם וְלֹא־נָהִיָּה
עוֹד חֲרָפָה: (יח) וְאָגִיד קָהָם
אֶת־יְדֵי אֱלֹהֵי אֲשֶׁר־הִיא טוֹבָה
עָלַי וְאֶף־דִּבְרֵי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר
אָמַרְתִּי וַיֹּאמְרוּ נִקּוּם וּבְנִינוּ
וַיַּחְזְקוּ יְדֵיהֶם לטוֹבָה: (יט) וַיִּשְׁמַע
סַנְבַלֵּט הַחֲרָנִי וְטַבִּיָּה וְהַעֲבָד
הָעֲמוֹנִי וְגַשְׁם הָעֲרֵבִי וַיִּלְעָגוּ

לנו

טוביה דער עמוניטישע קנעכט אונד דער אראבער גשם דיעועם הארטען, שפאטטעטען זיא

ר ש י

אמרתי להם: ולא נהיה עוד חרפה. שלא יהיו לרינו בוזים וזוללים אותנו: (יח) את יד
אלהי. אשר נחן לי חן והצלחה לפני המלך: טובה. הכל נתכוננו לטובה לבנות חומת העיר
ומגדליה: (יט) וילעינו. כאשר שמעו הלרים שמועת בניין חומות העיר היו מלעיגים עלינו:
העל

ב א ו ר

בדח"ל), ולכן יותר נראה דעת הראב"ע שפירש עד שעשיתי כן לא הגדתי להם, והנה
העלים את זאת גם מהכהנים והמורים כי לא האזין להם כי רבים היו בעלי שבויה לטוביה
ורבים מחורי יהודה שלחו אליו אגרותיהם כמבואר לקמן (פרשה ו' י"ז — י"ח). וידידי ה"ה
אמר: אולי מלת כן הוא שם מנחי העי"ן מענין כן דברת (שמות י' כ"ט), כלומר לא הגדתי
דבר לאיש עד אשר כווננו הדברים בלבי מה לעשות, ויתורגם לפי זה (בין לזר געוויסהייט,
בין לזר ענטטיעדענען אויסקונפֿט), אולם בתרגומי הלכתי בעקבות שאר המפרשים. (יז) חרפה,
כבר אמרתי לך כי מדרך המליץ אם ירטה לתאר דבר במקרה הדנק בו, יאמר שהוא המקרה
עלמו. (יח) ויחזקו, חזקו ידיהם והתאמלו לעשות הטובה הזאת והיא לבנות העיר.
(יט) וישמע סנבלט, לדעתי ידעו לרי יהודה כי בא נחמיה בראשון המלך, כי מלמד
שהמלך שלח עמו שרי חיל ופרשים וידעו כל יושבי הארץ כי המלך חפץ ביקרו, הנה גם
היו רבים מאנשי יהודה בעלי בריהם כאשר זכרנו, אולם הענין (כפי אשר אשיב) הוא כי יען
ידעו לרי יהודה את תוכן האגרות שלח המלך ושם היה נחוב כי הפמות יחזיקו את ידו
לבנות את העיר בית קברות אבותיו כאשר נקש נחמיה, ויובן מזה רק להקיסה בחומה
ולהעמיד שעריה להסגיר למען כל יהיה מקיס קברות האבות משם לכל גדוד עובר, אולם
זוה עוד לא הרשה להם לבנות חיל וחומות בלירות וחזקות ומגדלים עלומים כבעיר מבצר,
והנה עתה נגלה להם כי יש את נפש נחמיה והראשים לבנות החומות באופן שתי' ירושלים
עיר מבצר וזאת חשבו כי היא נגד רכון המלך, ולכן הלעינו להם ואמרו העל המלך מורדים.
יאשיב

לָנוּ וַיִּבְּזוּ עָלֵינוּ וַיֹּאמְרוּ מַה־
הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר־אַתֶּם עֹשִׂים
הֲעַל הַמֶּלֶךְ אַתֶּם מֹרְדִים׃
(כ) וַאֲשִׁיב אֹתָם דָּבָר וַאֲמַר
לָהֶם יְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם הוּא יַצְלִיחַ
לָנוּ וַאֲנַחְנוּ עַבְדָּיו נִקְוֶם וּבְנֵינוּ
וְלָכֶם אֵין־חֵלֶק וַצְדִקָּה וְזַכְרֹן
בִּירוּשָׁלַם׃

ג (ח) וַיִּקָּם אֵלַי שִׁיב הַכְּהֵן הַגָּדוֹל
וַאֲחִיו הַכְּהֵנִים וַיִּבְּנוּ אֶת־
שַׁעַר הַצֵּאֵן הַמָּרָה קִדְשׁוֹהוּ

וַיֵּא אֲוֹנֵעֵר, שְׁמַעְהֶעֱטֵעֵן אֲוִנו
אֲוֹנֵר שְׁפִרְאַ־כַּעֵן: וּוְאִם אִיוֹם
דָּאוּ, וּוְאִם אִיהֵר אֲוִנְטֵעֵר=
נַעְהַמַּעַט? וּוְאַלְלֵט אִיהֵר אִיוֹךְ
נַעֲנַעֵן דַּעֵן קַעֲנִי עִמְפִּאָרַעֵן?
(ג) דָּא נֶאֱבֵיב אִיךְ אִיהֵנַעֵן אָנְטֵ=
וּוְאַרְט אֲוֹנֵר שְׁפִרְאַךְ צוֹ אִיהֵ=
נַעֵן: דַּעֵר נֶאֱטֵט דַּעֵם הִימֵ=
מַעֲלֵם וּוִירֵד עִם אֲוִנו נַעֲלִינְנַעֵן
לְאַסְסַעֵן, אֲוֹנֵר וּוִיר זִינַעֵר דַּעֵ=
נַעֵר, וּוְעֵרֵרֵעֵן אֲוִנו אֲוִיפְמֶאֱ=
כַּעֵן אֲוֹנֵר כּוּיַעֵן; אִיהֵר אָבַעֵר
הֶאֱבַעַט קִינַעֵן טַהִייל, קִיין
רַעֲבֵט אֲוֹנֵר קִיין דַּעֲנַקְמֶאֱהֵל
אִין יְרוּשָׁלַם.

ג (ח) דָּא מֶאֱבֵט עוֹךְ אֵלִישִׁיב
דַּעֵר הֶאֱהַעֲפִרִיעֶסְטַעֵר
אֲוֹנֵר זִינַעֵר כִּרִידַעֵר דִּיא פִּרְעִיעֵ=
וּוִיִּהֶעֱטֵעֵן עִם, אָלֵם זִיא וְדִיא טַהִיעֵ=
רַעֵן

ויעמידו
סטער אויף, אונד בויעטען דאן שאַפֿטהאַר, (וּיֵא וּוִיִּהֶעֱטֵעֵן עִם, אָלֵם זִיא וְדִיא טַהִיעֵ=
רַעֵן

ר ש י

העל המלך. אם על המלך אתם מורדים לננות חומת העיר כדי למרוד בו: (כ) ולכם אין חלק. מה לכם בבניין חומת העיר הזאת כי אין לכם חלק בה:
ג (א) שער הלאן. כך שמו של שער: המה קדושהו. אותו שער בקדושת העיר: דלתותיו

ב א ו ר

(כ) ואשיב, הנה לא חשב נחמיה להשיבם על דבריהם אשר חרבו אותו באמרם כי נקט למרוד במלך להראות להם כי איננו חפץ להלכודם לפניהם, כי מי שמנס שרים ושופטים בארץ, אך אמר אנחנו נקום ונבנה, והוא כי סגבלט וטוביה היו מעדת השמרונים אשר התיהדו כי כן נאמר להלן (פרשה ג' ל"ד) ויאמר לפני אחיו וחיל שמרון, וטוביה אין ספק כי נאם ישראל יבונה כי התחנן עם ראשי בני יהודה, וכן כתב רש"י לקמן (ו' י"ז) טוביה ישראל רשע היה, ולכן ירא נחמיה, סן ירלו גם המה לבוא עמהם בבניית לננות שערי הבירה אשר לבית ולחוק חומות העיר אשר גם המה יושבים בה וכמו שצאו לרי יהודה ובנימן כבר בימי עזרא (עזרא ד' ב'), לזה אמר להם כי אין להם חלק ונחלה בעיר הזאת.
ג (א) המה קדושהו, עיין רש"י, ולדבריו הענין שיהי' לו קדושת העיר לאכול בו קדשים קלים ומעשר שני, אבל הראב"ע כתב וז"ל הקדושה בלשוננו היא מעלה גדולה, על כן נקראת קדושה וכן ואיש כי יקדיש את ביתו קדש (ויקרא כ"ז י"ד), כוונתו קדש יאמר בכלל על הגדולה והרוממות אף אם הדבר איננו קדש לה', והניח לזה ראיה מן ואיש כי יקדיש את ביתו קדש לה' שהי' לריך לבאר שיהי' קדוש לה', וא"כ המונח כאן רק שבנו אותו בתכלית היופי והחזק, ולפרש זה, יזכיר שני המגדלים מגדל המאה ומגדל חנואל שגם מגדלים בנו בה ויהי' ועד ועד בכלל, ויראה לי כי שני המגדלים היו לשתי רוחות ובנו החומה מלד אחד עד מגדל המאה, ומפאת השני' עד מגדל חנואל, והוי"ו של ועד נמשך גם על עד השני. והה לשון יידי הכנס המתרגם בהערותיו: והתחילו לבנות את שער הלאן אשר היה שער השלישי בחומת המזרח לפאת כפון, (כפי שהעירותי למעלה ב' ח'), ולא החלו בשנים הקודמים